

АНОТАЦІЯ

Турлай О.І. Медіація як спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретико-правових та практичних засад застосування медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, визначенню її місця у системі захисту прав інтелектуальної власності, формуванню наукових підходів до визначення медіабельності інтелектуально-правових спорів, а також розробленню моделі імплементації медіації в національну систему захисту прав інтелектуальної власності.

Актуальність теми дослідження обумовлена стрімким розвитком інноваційної економіки, цифрових технологій, трансферу технологій, креативних індустрій та інших сфер, у яких результати інтелектуальної діяльності набувають визначального значення для економічного розвитку держави та забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Одночасно зростає кількість спорів щодо створення, використання, розпорядження та захисту прав інтелектуальної власності, що зумовлює необхідність пошуку ефективних механізмів їх врегулювання. В умовах відсутності повноцінного функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності, значного навантаження на судову систему та потреби у забезпеченні швидкого, конфіденційного й економічно доцільного вирішення конфліктів особливого значення набуває медіація як сучасний альтернативний спосіб вирішення спорів, здатний забезпечити баланс між захистом прав правоволодільців і збереженням комерційних, інноваційних та партнерських відносин між учасниками спору.

У роботі досліджено становлення та розвиток медіації у світовому, міжнародному та національному вимірах. Запропоновано методологічний підхід до дослідження еволюції медіації через виокремлення трьох взаємопов'язаних

масштабів її розвитку: національного (країн-лідерів впровадження медіації), міжнародного та національного (у межах України). На цій основі запропоновано періодизацію розвитку медіації в Україні через поєднання інституційної та правової складових її становлення, що дозволило встановити нерівномірність розвитку відповідного інституту та випереджаюче формування інституційних механізмів порівняно із законодавчим забезпеченням.

Досліджено поняття, правову природу, види та принципи медіації. Обґрунтовано підхід до розуміння медіації як позаюрисдикційної структурованої процедури превентивного та врегульовувального характеру, що здійснюється за участю нейтрального медіатора та спрямована на досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення шляхом переговорів. Сформульовано спеціальний принцип медіації у сфері інтелектуальної власності – принцип збереження цінності об'єкта права інтелектуальної власності, який орієнтує медіативну процедуру на збереження економічного, інноваційного, комерційного та творчого потенціалу відповідного об'єкта.

Проаналізовано сучасний стан міжнародно-правового, європейського та національного регулювання медіації. Встановлено, що сучасний розвиток міжнародно-правового регулювання медіації характеризується поступовим зміщенням акценту від регламентації самої процедури до забезпечення юридичної сили, визнання та виконання домовленостей, досягнутих сторонами за результатами медіації, що найбільш повно відображено у Модельному законі ЮНСІТРАЛ 2018 року та Сінгапурській конвенції про міжнародні угоди за результатами медіації.

Особливу увагу приділено дослідженню медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності. Обґрунтовано, що медіабельність не є самостійною властивістю спору, а визначається за результатами комплексної оцінки предмета спору, характеру спірного права, меж диспозитивності сторін, наявності публічного інтересу, впливу можливого врегулювання на права третіх осіб та правових наслідків укладення медіаційної угоди. На цій основі удосконалено

підходи до класифікації спорів у сфері інтелектуальної власності шляхом їх поділу на медіабельні, обмежено медіабельні та немедіабельні.

У дисертації визначено місце медіації в системі способів захисту прав інтелектуальної власності. Обґрунтовано, що медіацію доцільно розглядати як самостійний консенсуальний спосіб захисту прав інтелектуальної власності, спрямований не лише на врегулювання конфлікту, а й на збереження економічної, інноваційної та комерційної цінності об'єкта права інтелектуальної власності, а також створення передумов для його подальшого використання та комерціалізації.

Окремий блок дослідження присвячено аналізу кращих іноземних практик застосування медіації у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано діяльність Центру арбітражу та посередництва Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO Arbitration and Mediation Center), практику Європейського Союзу, а також досвід США, Великої Британії, Німеччини, Франції та Нідерландів. Визначено найбільш ефективні механізми організації та проведення медіації, які можуть бути адаптовані до умов української правової системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні комплексної концепції застосування медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, визначенні її місця в системі захисту прав інтелектуальної власності, обґрунтуванні критеріїв медіабельності відповідних спорів та розробленні моделі імплементації медіації в систему захисту прав інтелектуальної власності України. Уперше запропоновано періодизацію розвитку медіації в Україні через поєднання інституційної та правової складових її становлення; сформульовано спеціальний принцип медіації у сфері інтелектуальної власності – принцип збереження цінності об'єкта права інтелектуальної власності; обґрунтовано підхід до визначення медіабельності спорів у сфері інтелектуальної власності як результату комплексної оцінки сукупності правових критеріїв; розроблено авторську модель імплементації медіації в систему захисту прав інтелектуальної власності України, що включає

нормативний, інституційний, кадровий, процедурний та інформаційно-просвітницький елементи. Удосконалено наукові підходи до класифікації спорів у сфері інтелектуальної власності та до визначення правової природи медіації. Подальшого розвитку набули положення щодо функціонального призначення медіації у сфері інтелектуальної власності та її місця в системі способів захисту відповідних прав.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих висновків та рекомендацій у нормотворчій діяльності під час удосконалення законодавства України про медіацію та інтелектуальну власність, у діяльності судів, медіаторів, адвокатів, патентних повірених та інших суб'єктів правозастосування, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін з права інтелектуальної власності, цивільного права та альтернативного вирішення спорів.

Ключові слова: право інтелектуальної власності; авторське право; цивільні правовідносини та правова охорона; порушення прав та захист прав; зобов'язання та відповідальність; судовий та позасудовий захист; судовий розгляд; альтернативні способи вирішення спорів; медіація; медіатор; спори; медіаційна угода; договір; правочин.

ABSTRACT

Turlai O.I. Mediation as a Method of Resolving Intellectual Property Disputes. – Qualifying Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Specialty 081 – Law. – West Ukrainian National University, Ternopil, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the theoretical, legal, and practical foundations of mediation as a method of resolving intellectual property disputes, determining its place within the system of intellectual property rights protection, developing scientific approaches to assessing the mediability of intellectual property disputes, and elaborating a model for the implementation of mediation into the national system of intellectual property protection.

The relevance of the research topic is determined by the rapid development of the innovation economy, digital technologies, technology transfer, creative industries, and other sectors in which the results of intellectual activity play a decisive role in the economic development of the state and the competitiveness of business entities. At the same time, the number of disputes concerning the creation, use, disposal, and protection of intellectual property rights continues to increase, creating a need for effective dispute resolution mechanisms. In the context of the incomplete functioning of the High Court on Intellectual Property, the significant workload of the judicial system, and the need to ensure prompt, confidential, and economically efficient dispute resolution, mediation acquires particular importance as a modern alternative dispute resolution mechanism capable of balancing the protection of right holders' interests with the preservation of commercial, innovative, and partnership relations between the parties to a dispute.

The dissertation examines the emergence and development of mediation from global, international, and national perspectives. A methodological approach to studying the evolution of mediation is proposed through the identification of three interconnected dimensions of its development: the national dimension of leading countries in the implementation of mediation, the international dimension, and the national dimension within Ukraine. On this basis, a periodization of the development of mediation in Ukraine is proposed through the combination of its institutional and legal components, which makes it possible to establish the uneven nature of its development and the advanced formation of institutional mechanisms in comparison with legislative regulation.

The concept, legal nature, types, and principles of mediation are examined. An approach is substantiated according to which mediation is understood as a non-judicial structured procedure of both preventive and dispute-settlement character, conducted with the participation of a neutral mediator and aimed at achieving a mutually acceptable solution through negotiations. A special principle of mediation in the field of intellectual property is formulated – the principle of preserving the value of an intellectual property object, which directs the mediation procedure toward

maintaining the economic, innovative, commercial, and creative potential of the relevant object.

The current state of international, European, and national regulation of mediation is analysed. It is established that the contemporary development of international legal regulation of mediation is characterized by a gradual shift from regulating the mediation procedure itself toward ensuring the legal force, recognition, and enforcement of agreements reached by the parties through mediation, which is most clearly reflected in the UNCITRAL Model Law of 2018 and the United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention).

Particular attention is paid to the study of the mediability of intellectual property disputes. It is substantiated that mediability is not an inherent characteristic of a dispute but rather the result of a comprehensive assessment of the subject matter of the dispute, the nature of the disputed right, the limits of party autonomy, the existence of a public interest, the impact of a possible settlement on the rights of third parties, and the legal consequences of concluding a mediated settlement agreement. On this basis, approaches to the classification of intellectual property disputes are improved through their division into mediable, partially mediable, and non-mediabile disputes.

The dissertation determines the place of mediation within the system of intellectual property rights protection. It is substantiated that mediation should be regarded as an independent consensual method of protecting intellectual property rights aimed not only at resolving conflicts but also at preserving the economic, innovative, and commercial value of intellectual property objects and creating conditions for their further use and commercialization.

A separate part of the study is devoted to the analysis of best foreign practices in the application of mediation in the field of intellectual property. The activities of the WIPO Arbitration and Mediation Center, the practice of the European Union, and the experience of the United States, the United Kingdom, Germany, France, and the Netherlands are analysed. The most effective mechanisms for organizing and conducting mediation that may be adapted to the Ukrainian legal system are identified.

The scientific novelty of the results obtained consists in the development of a comprehensive concept of mediation as a means of resolving intellectual property disputes, determining its place within the system of intellectual property rights protection, substantiating the criteria for assessing the mediability of such disputes, and elaborating a model for the implementation of mediation into the intellectual property protection system of Ukraine. For the first time, a periodization of the development of mediation in Ukraine based on the combination of institutional and legal components is proposed; a special principle of mediation in the field of intellectual property – the principle of preserving the value of an intellectual property object – is formulated; an approach to determining the mediability of intellectual property disputes as the result of a comprehensive assessment of a set of legal criteria is substantiated; and an original model for the implementation of mediation into the intellectual property protection system of Ukraine is developed, consisting of normative, institutional, personnel, procedural, and informational-educational elements. Scientific approaches to the classification of intellectual property disputes and to the legal nature of mediation are improved. Further development is given to theoretical provisions concerning the functional purpose of mediation in the field of intellectual property and its place within the system of methods for protecting intellectual property rights.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using the formulated conclusions and recommendations in legislative activities aimed at improving Ukrainian legislation on mediation and intellectual property, in the activities of courts, mediators, attorneys, patent attorneys, and other law-enforcement actors, as well as in the educational process when teaching courses in intellectual property law, civil law, and alternative dispute resolution.

Keywords: intellectual property law; copyright; civil legal relations and legal protection; infringement of rights and protection of rights; obligations and liability; judicial and extrajudicial protection; court proceedings; alternative dispute resolution methods; mediation; mediator; disputes; mediation agreement; contract; legal act.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Турлай О.І. Історичні аспекти виникнення медіації як форми захисту прав інтелектуальної власності. Актуальні питання правознавства. 2022. № 4. С. 18-23.
2. Турлай О.І. Медіація як позасудовий спосіб врегулювання спорів щодо об'єктів права інтелектуальної власності. Наше право. 2022. № 4. С. 131-136.
3. Турлай О.І. Особливості запровадження медіації в Україні та досвід країн ЄС. Visegrad Journal on Human Rights. 2022. № 4. с. 156-161.
4. Турлай О.І. Зарубіжний досвід застосування медіації для захисту прав інтелектуальної власності. Наше право. 2023. № 1. С. 135-141.
5. Турлай О.І. Поняття медіабельності спору у сфері інтелектуальної власності та її критерії. Наукові записки. Серія Право. Випуск 17. 2024. С. 69-74.

Публікації, що додатково відображають результати дослідження:

6. Турлай О.І. Поняття, основні принципи, види та етапи медіації. Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Тернопіль, 6 травня 2022 р. С. 158-162.
7. Турлай О.І. Головні підходи до застосування процедури медіації в зарубіжних країнах. Світ наукових досліджень. Випуск 16. Матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції. м. Тернопіль, Україна м. Переворськ, Польща, 16-17 лютого 2023 р. С. 193-195.
8. Турлай О.І. Переваги та недоліки медіації у вирішенні спорів у сфері права інтелектуальної власності. Юридичні науки: проблеми та перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. С. 60-63.
9. Турлай О.І. Роль Центру з арбітражу та посередництва у вирішенні спорів у сфері інтелектуальної власності. Удосконалення законодавства та механізму реалізації захисту прав інтелектуальної власності в умовах

післявоєнного відновлення України. Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції міст Київ-Дніпро. 23-24 березня 2023 р. С.161-164.

10. Турлай О.І. Становлення інституту медіації в Україні та США: порівняльно-правова характеристика. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р. С. 403-405.

11. Турлай О.І. Правова природа медіаційної угоди у спорах інтелектуальної власності. «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції м. Тернопіль, 2-3 травня 2025 року. С. 102-106.